

Được UNESCO công nhận năm: 1999

Di sản Văn hoá; Tiêu chí số: 2, 3

Có thể chia việc nghiên cứu của các nhà khoa học Pháp về Mỹ Sơn thành hai giai đoạn khác nhau:

Năm 1898 - 1899, Louis de Fino và Launet de Lajonquere nghiên cứu các văn bia.

Năm 1901 - 1902, Henri Parmentier nghiên cứu về nghệ thuật và năm 1904 ông cùng Olpeaus tiếp tục khai quật khảo cổ học tại đây.

Đến năm 1904, những tài liệu của bọn nhọt về Mỹ Sơn đã được L.Finot và H.Parmentier công bố. Tiếp công trình nghiên cứu của H. Parmentier, chúng ta biết cách đây hơn 100 năm, Mỹ Sơn đã có 68 công trình kiến trúc và ông đã chia chúng thành các nhóm A, A' đến N.

Nhà nghiên cứu nghệ thuật F.S. Tern chia di tích Chăm Việt Nam ra làm 7 phong cách nghệ thuật theo quá trình tiến triển của nó. Mỹ Sơn có đầy đủ biểu hiện các phong cách, trong đó có đến

hai phong cách xuất phát từ Mỹ Sơn. Đặc biệt phong cách Mỹ Sơn A.1 với xuất phát là đền A1 thì công đức ghi là kiến trúc của di tích Chăm.

Văn bia tại Mỹ Sơn cho thấy lịch sử của Mỹ Sơn được bắt đầu bằng những ngôi đền gắn vào thế kỷ IV. Sau đó nó bị cháy đi những chúng ta không biết được lý do. Đến thế kỷ VII, một ông vua khác dâng cúng và xây một ngôi đền gạch. Từ đó về sau, các vị vua triều Chăm pa liên tục dâng cúng những ngôi đền, những kiến trúc tại Mỹ Sơn kéo dài từ những đền tháp đầu tiên vào thế kỷ VII đến những đền tháp cuối cùng vào thế kỷ XIII. Trong vòng 7 thế kỷ như vậy, đền tháp tại Mỹ Sơn được xây mới và tu bổ liên tục nên những phong cách nghệ thuật và kiến trúc của nó cũng thay đổi chuyển hoá qua quá trình phát triển của nghệ thuật và kiến trúc Chăm pa. Chúng ta cũng còn thấy được rằng các vị vua Chăm pa xa ngoài việc xây dựng các ngôi đền mới, họ còn có nhiệm vụ sửa lại các ngôi đền cũ và họ chú trọng sửa chữa những ngôi đền không tu sửa một trong. Nếu chúng ta căn cứ vào cách trang trí một ngôi đền ngoài mà xác định niên đại của đền tháp thì có thể sẽ không đúng vì rất có thể khi trùng tu, người đời sau sẽ áp dụng phong cách nghệ thuật của thời kỳ vào trên những ngôi đền.

Là một quốc gia chịu ảnh hưởng của nền văn minh Ấn Độ, Shiva là vị thần được tôn thờ tại những quốc gia Chăm pa. Đền thờ tại Mỹ Sơn được các

vị vua Chăm pa xây dựng đền thờ chính vị thần vua của mình. Số kết hợp giữa vị vua và thần được thể hiện qua người tượng Linga. Những người ban đầu sử dụng, gọi những người nghệ sĩ Chăm theo cách trang trí nghệ thuật và thể hiện nó theo người Ấn Độ (Mỹ Sơn E1). Những người đời sau, tính bền vững đã được thể hiện. Những theo thời gian, qua giao tiếp với các nền văn minh khác và sự tiếp nhận những ảnh hưởng của người nghệ sĩ Chăm pa; đền tháp tại Mỹ Sơn mang những đường nét kiến trúc theo các thời kỳ khác nhau thể hiện các luồng văn hoá mà họ nhận được. Là khu đền thờ chính của vị vua quốc gia trong suốt chín thế kỷ, nên các đền tháp của Mỹ Sơn cũng thay đổi tính thẳng thớm của các thời kỳ, những thay đổi trong lịch sử của các vị vua triều, những chuyển biến trong đời sống văn hoá. Tuy chỉ xây dựng những công trình có kích thước vừa và nhỏ, những kiến trúc của Mỹ Sơn đã chứng tỏ được những tinh hoa của người nghệ sĩ, sự kết hợp giữa kiến trúc và nghệ thuật trang trí người Chăm pa xa đã tạo cho các đền tháp một vẻ uy nghiêm và kỳ bí

Khi nói về di tích Chăm, chúng ta hay nói về các đền tháp bằng gạch. Nhưng ở Mỹ Sơn lại có một đền bằng đá và là đền duy nhất bằng đá của di tích Chăm. Văn bia tại Mỹ Sơn cho biết, đền này được trùng tu lần cuối cùng bằng đá vào năm 1234. Ngày nay đỉnh ngôi đền này đã bị sụp đổ nhưng hình móng của nó cho thấy nó cao trên 30m và đây là ngôi đền cao nhất Mỹ Sơn. Các tài liệu thu thập được xung quanh khu đền này cho thấy nhiều khả năng đây và vị trí của ngôi đền đầu tiên vào thế kỷ IV.

Năm 1937, các nhà khoa học Pháp bắt đầu có những công cuộc trùng tu tại Mỹ Sơn. Năm 1937-1938, ngôi đền A1 và các ngôi đền xung quanh nó được trùng tu. Các năm sau, từ 1939 đến 1943, các tháp B5, B4, C2, C3, D1, D2 được trùng tu và gia cố lại. Năm 1939, nhóm nghiên cứu các di tích của nhóm A, B, C, D khởi sự phá hủy của dòng nước (đã phá sụp tháp A9), người Pháp đã cho xây một con đập và đào một dòng chảy xuyên núi để điều chỉnh dòng chảy. Nhưng năm 1946, sau một trận lũ lớn, con đập này đã bị vỡ, nước chảy trở lại theo dòng cũ như ngày hôm nay chúng ta thấy.

Mỹ Sơn có một giai đoạn yên ổn từ năm 1954 đến 1964. Khi đó, cuộc chiến tranh giữa phóng dân tộc của miền giải phóng miền bắc và miền nam. Nhưng từ năm 1965 đến 1972, khi khu vực Duy Xuyên và Quảng Nam trở thành một chiến trường. Đền tháp Mỹ Sơn cũng bị thiêu hủy cùng với xóm làng mà nó đã mang tên. Một nghìn người là trận bom năm 1969 đã làm biến dạng hình hài của khu di tích. Hầu hết các đền tháp đã bị sụp đổ hoặc hư hỏng nặng. Sau chiến tranh, để phục vụ cho công cuộc nghiên cứu, phục hồi di tích, chúng ta đã tiến hành rà phá bom mìn còn lại ở khu vực này. Mỹ Sơn sau chiến tranh là sân ngỗng ngang gạch đỏ, cần sự trợ giúp của nhiều người. Năng

1980, trong chương trình hợp tác văn hoá Việt Nam- Ba Lan, tiêu ban phố cổ di tích Chăm pa được thành lập do cố kiến trúc sư KAZIMIERS KWIATKOWSKI (1944-1997) phụ trách. Từ 1981 đến 1985, các đền tháp nhóm B, C, D được dọn dẹp và gia cố, hàng ngàn mét khối gạch vữa, đất đá được đưa ra khỏi khu vực và sắp xếp lại. Nhờ vậy mà khu vực đền tháp này có được dáng vẻ như ngày hôm nay. Sau đó, một phần nhóm A được dọn dẹp và gia cố. Mỹ Sơn hiện nay vẫn còn rất nhiều việc để làm nhưنگ được như hôm nay là công sự của những con người của những năm 1980 đầy khó khăn. Cố kiến trúc sư người Ba Lan mà nhiều người hay gọi bằng một tên thân mật KAZIK đã để lại một tình cảm sâu đậm trong di tích và con người tại Mỹ Sơn. Ông mất năm 1997 tại Huế.

Đề tiếp tục công việc bảo tồn di sản năm 1995, Ban quản lý Di tích Mỹ Sơn đã được thành lập. Để có cơ sở thực hiện công tác bảo tồn và phát huy giá trị của di tích, Ban đã phối hợp với Trung tâm thi công và tư vấn di tích Trung ương thiết lập các dự án tu bổ công trình tôn giáo di tích trên cơ sở quy hoạch toàn vùng. Nhờ bắt đầu trong những năm 1998-1999, Ban đã hoàn thành được hệ thống dự án trình UNESCO công nhận Mỹ Sơn là Di sản Thế giới. Tháng 12 năm 1999, Mỹ Sơn đã chính thức là Di sản Văn hoá Thế giới với hai tiêu chuẩn: Là điển hình nổi bật về sự giao lưu văn hoá với sự hội nhập vào văn hoá bản địa. Những nghệ nhân hàng ngàn văn hoá bên ngoài, đặc biệt là nghệ thuật kiến trúc của Đạo giáo tiêu biểu của dân tộc. Phần lớn sinh động trình phát triển của lịch sử văn hoá Chăm pa trong lịch sử văn hoá Đông Nam Á.

Trong năm 1999, theo thoả thuận của ba bên Việt Nam - UNESCO - Italia, Ban quản lý Di tích Mỹ Sơn hợp tác với đoàn chuyên gia Italia nghiên cứu

